

RIBOLOVNO RAZGRANIČENJE IZMEĐU KRALJEVINE SRBA, HRVATA I SLOVENACA I KRALJEVINE ITALIJE KROZ PRIZMU BRIJUNSKJE KONVENCIJE O RIBOLOVU IZ 1921. GODINE*

Sanja REITER
Zadar, Hrvatska

UDK: 639.2(497.5)“1921“
Pregledni rad
Prihvaćeno: 9. svibnja 2015.

U ovom se radu razmatra podjela ribolovnih zona u Jadranu nakon potpisivanja Brijunske konvencije o ribolovu i njezina povezanost s prosinačkim incidentom u Maunskom kanalu. Početni dio rada daje pregled odredbi u vezi s ribolovom na Jadranu tijekom 19. stoljeća. Po opisu ozračja koje je vladalo nakon završetka Prvoga svjetskog rata i tijekom pregovora uoči konvencije obavljena je analiza talijanske verzije sporazuma u skladu s pratećim kartografskim izvorom. Konvencija je nastala kao rezultat višemjesečnih pregovora između Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i Kraljevine Italije kojima se pristupilo nakon potpisivanja Rapallskog ugovora. S obzirom na to da je na temelju njegovih odredbi Italiji pripao veći dio Istre, Zadar te otoci Cres, Lošinj, Lastovo i Palagruža, došlo je do preklapanja interesnih sfera u ribolovu. Na dogovorene pregovore svaka je strana poslala priznate stručnjake za ribolovna pitanja koji su 14. rujna 1921. godine na Brijunima zaključili pregovore i potpisali sporazum. Njime je istočna obala Jadrana podijeljena na ribolovne zone različite kategorije pri čemu se načelno zadržalo isključivo pravo ribolova unutar jedne nautičke milje za obalno stanovništvo. Odstupanja su, zbog stoljetnih tradicija i diplomatskih ustupaka, primijenjena u pojedinim zonama među kojima se nalazio i Maunski kanal. Nepuna tri mjeseca nakon završetka pregovora jugoslavenske su vlasti na području između Mauna i Paga uhitile skupinu talijanskih ribara pod optužbom nepoštivanja ribolovnih zakona. Mjesto i vrijeme incidenta sagledani su kroz prizmu odnosa dviju država. Pritom je korištena talijanska verzija konvencije koja je u slučaju spora priznavana kao izvorna. Dostupni jugoslavenski izvori ne otkrivaju mnogo, no talijanska strana pokazala je velik interes za spomenuti incident koji je dobio prostor i u raspravi na sjednici talijanskog Parlamenta. Spomenuti događaj jedan je od primjera koji daje uvid u složene odnose dviju zemalja početkom dvadesetih godina 20. stoljeća i približava okolnosti u kojima je živjelo tadašnje stanovništvo istočne obale Jadrana.

Gljučne riječi: Brijunska konvencija, Kraljevina Italija, Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, ribolov, 1921.

* Autorica zahvaljuje prof. dr. sc. J. Faričiću sa Sveučilišta u Zadru na primjedbama i savjetima tijekom pisanja rada.

1. UVODNE NAPOMENE

Gospodarenje Jadranskim morem i njegovim bogatstvom stoljećima je bilo predmetom interesa pojedinih društvenih skupina koje su na taj način osiguravale izvor prihoda za opstanak. Od antičkog doba preko srednjeg do novog vijeka Jadransko more bilo je u žarištu vanjske politike gospodara njegove istočne i zapadne obale. Razvojem tehnologije i brodarstva dvije strane Jadrana prostorno i vremenski postajale su sve bliže, što je dovelo do potrebe za pravnim uređenjem gospodarenja jadranskim morskim resursima. Obalne općine su naime tijekom ranoga novog vijeka dobile pravo isključivog ribolova unutar jedne milje, ali i mogućnost da to isto pravo daju u zakup pojedinim subjektima.¹ Međutim, pravni okvir nije uvijek poštovan. Sporovi oko ribarenja najčešće su se javljali zbog nedefiniranih granica teritorijalnih voda jadranskih komuna i općina.² Prva značajnija uredba u svezi ribarenja Jadranom donijeta je godine 1786. kada je Venecija svojim podanicima izdala zabranu ribarenja izvan austrijskih obala Tršćanskog zaljeva.³ Prvi bilateralni jadranski sporazum o pravu ribarenja Austro-Ugarska Monarhija i Kraljevina Italija potpisale su 1869. godine.⁴

Iako je potreba da se zaštiti ribolov domaćih ribara, a time i vlastite ekonomije, postala važan element unutrašnje i vanjske politike Austro-Ugarske tijekom 19. stoljeća, prvu značajnu uredbu donijela je francuska uprava s početka 19. stoljeća. Uslijed lošeg stanja zatečenog na početku kratkotrajne francuske uprave,⁵ dalmatinski providur Vincenzo Dandolo posvetio je pažnju poljoprivredi i ribolovu. Usvajajući pojedine dijelove mletačkih zakona, donio je dvije značajne odredbe kojima se regulirao ribolov na Jadranu. Dana 16. prosinca 1807. godine proglasio je slobodan ribolov i oslobođenje svježe ribe

¹ Vladislav BRAJKOVIĆ (ur.), Branko SAMBRAILO, "Ribarstvo", *Pomorska enciklopedija*, br. 7, Jugoslavenski leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 1985., 66.

² Većina europskih sporazuma prije 19. stoljeća odnosila se na humaniziranje ulova ribljeg fonda i prava prolaska morima. A. P. DAGETT, "The regulation of maritime fisheries by treat", *The Journal of International Law*, vol. 24, br. 4, American Society of International Law, 1934., 693.

³ Josip BASIOLI, "Ribari Italije na našem moru", *Pomorski zbornik*, br. 11, Društvo za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije, Rijeka, 1973., 122.

⁴ J. BASIOLI, "Ribari Italije", 136. Sporazum je vezan uz područje sjevernog Jadrana.

⁵ Na početku 19. stoljeća broj ribara je radi velikih nameta, kompliciranih zakonskih regulativa i visoke cijene materijala za ribolov bilježio pad. Vidi: Šime ŽUPANOVIĆ, "Naše ribarstvo od propasti Mletačke republike do 1941. godine", *Pomorski zbornik*, br. I, Institut za historijske i ekonomske nauke, Zadar, 1962., 426 – 428.

⁶ Ricardo D'ERCO, *O ribolovu na istočnom Jadranu*, Jadranski institut JAZU, Zagreb, 1973., 19.

od svih nameta,⁶ a 15. travnja 1808. godine donio je odredbu, tzv. Dandolov dekret.⁷ Dekret je regulirao ribolov ovisno o dobu godine i vrsti riba koje se love, vodeći računa i o potrebitoj dokumentaciji za ribolov, što je bio ozbiljan iskorak u pravnom reguliranju ribolova na Jadranu. Sadržaj Dandolova dekreta primjenjivan je po odlasku Francuza, ali i dugo nakon toga. O njegovoj veličini govori i činjenica da se na njega referirala većina odredbi donesenih tijekom 19. i početkom 20. stoljeća. Nakon francuskog poraza i napuštanja Dalmacije vlast je ponovo preuzela Austrija koja je svoj teritorijalni dobitak potvrdila na Bečkom kongresu 1815. godine. Tijekom dvadesetih godina 19. stoljeća vlasti u Dalmaciji izdale su proglas na temelju kojega je stranim ribarima zabranjen lov na udaljenosti unutar jedne milje od obale. Odredba je proširena 1833. godine proglašenjem dekreta kojim je zabranjeno kočarenje unutar dvije milje od obale i u kanalima užima od tri milje.⁸ Sljedeću važnu odredbu Vlada za Dalmaciju donijela je 1835. godine kada je iz Zadra poslala *Regolamento disciplinare per la pesca di mare sulle coste del Golfo Adriatico*.⁹ Pravilnikom je ribolov proglašen slobodnim u zoni udaljenosti jedne milje od obale u kojoj je to pravo pripalo stanovnicima obalnog pojasa. Kasnije je spomenuta odredba proširena na način da je pravo lokalnog stanovništva ograničeno na ribolov duž obale općine kojoj su pripadali¹⁰ pa je u skladu s time na dozvoli za ribarenje moralo biti navedeno boravište ribara. Druga polovica 19. stoljeća doba je kada se na Jadranu značajno promijenila geopolitička situacija čime je on ozbiljno ušao u sferu vanjske politike. S jedne strane gospodarica istočne obale Austro-Ugarska sve je više pažnje i sredstava ulagala u jadranske luke dok se s druge obale pojavila mlada ujedinjena Italija za koju je Jadran bio *Mare nostrum*. Prekretnicu u dogovoru dviju gospodarica Jadrana predstavlja 1884. godina kada su se dvije strane sastale u Goriziji. Goricijska konferencija sazvana je radi neriješenih pitanja poslije talijanskog protesta protiv austrougarske odredbe o ribarstvu prema kojem se kočarenje talijanskih ribara željelo ograničiti na tri milje od obale.¹¹ Konferencija je trajala od 17. travnja do 11. svibnja 1884. godine nakon

⁷ Državni arhiv u Zadru (HR-DAZD), Zbirka tiskovina, fond 386, kut. 17, br. 10, Dandolov dekret o ribolovu u Dalmaciji.

⁸ J. BASTIOLI, "Ribari Italije", 132.

⁹ HR-DAZD, Zbirka tiskovina, fond 386, kut. 42, br. 24, Disciplinski pravilnik o ribolovu u Jadranskom moru.

¹⁰ HR-DAZD, Zbirka tiskovina, fond 386, kut. 42, br. 72, Obznana C. K. Vlade za Dalmaciju kojom se donose odredbe glede ribarenja uz obalu Jadrana.

¹¹ Udaljenost od tri milje za teritorijalne vode bila je standardna mjera primjenjivana u sporazumima 19. stoljeća. Vidi: A. P. DAGETT, "The regulation of maritime", 704 – 705.

čega je svaka strana donijela odredbe unutar vlastitih zakonodavnih okvira.¹² Odluke konferencije valja sagledati u okolnostima 19. stoljeća kada je pojam međunarodnoga pomorskog prava bio značajno različit od današnjeg. Zbog nedostatka međunarodne suglasnosti u pitanjima teritorijalnog mora dogovori su postojali samo na razini bilateralnih sporazuma. Austro-Ugarska je nakon nekoliko mjeseci donijela odredbu koja je poništila većinu dotadašnjih.¹³ Ribolovno pravo stanovništva unutar općinske zone ostalo je jednako s time da načelno to pravo nadležne službe nisu smjele ugroziti dajući ga nekom drugom subjektu u zakup.¹⁴ Obalni stanovnici obiju strana Jadrana zadržali su pravo ribolova izvan jedne milje od obale, stečeno Trgovačko-plovidbenim ugovorom od 27. prosinca 1878. godine.¹⁵ Načini izlova ribe koji su smatrani štetnima za riblji fond ograničeni su prostorno dok su pojedini zabranjeni u potpunosti. Jadranu su odredbe Goricijske konferencije donijele zakonodavni okvir koji je bio u primjeni sve do Prvoga svjetskog rata.

2. RIBOLOV NA JADRANU U OKVIRU POLITIČKIH PROMJENA POČETKOM 20. STOLJEĆA

Razdoblje nakon dogovora u Goriziji ne bilježi značajnijih konferencija na kojima se raspravljalo o ribolovu. Prihvaćeni su stavovi koji su štitili obalnu zonu za ribolov lokalnog stanovništva dok se ostalim morem slobodno ribarilo. Radi zaštite ekoloških i ekonomskih prava slobodni se ribolov odvijao uz pojedina ograničenja, ali i dalje na osnovama zacrtanim *Dandolovim dekretom* i *Disciplinskim pravilnikom*. U praktičnoj primjeni nastavljeni su sukobi na lokalnoj razini uz sve jači glas dalmatinskih predstavnika u bitci za pravilno reguliranje ribolova.¹⁶ U lipnju 1907. godine u Trstu je održan sastanak *Commissione centrale*

¹² Petar LORINI, *Ribanje i ribarske sprave pri istočnim obalama Jadranskog mora*, Dom i svijet, Zagreb, 1995., 111.

¹³ P. LORINI, *Ribanje i ribarske sprave*, 206 – 220. Na temelju Disciplinskog pravilnika iz 1835. godine zadržano je pravo isključivog ribolova unutar zone od jedne milje za obalno stanovništvo.

¹⁴ P. LORINI, *Ribanje i ribarske sprave*, 207 – 208. Ustupak je mogao biti napravljen u slučaju nedostatka ribara unutar općine, nekorištenja ribolovnog potencijala radi nedovoljne opremljenosti ribara općine i u slučaju povećanja potreba tržišta.

¹⁵ U pojedinim zonama istočne obale vrijedila je zabrana ribolova na dvije milje od obale ukoliko se on vršio poteznim mrežama u razdoblju od 15. ožujka do kraja rujna. P. LORINI, *Ribanje i ribarske sprave*, 207.

¹⁶ Za primjer vidi: HR-DAZD, Osobi arhiv Petra Lorinija, fond 370, kut. 1, br. 52, Zapisnik sa sjednice Centralnog povjerenstva za ribarstvo održane pod predsjedanjem predsjednika Pomorske vlade Ernesta Bechera od dana 15. ožujka 1899. godine.

per la pescamaritima nakon kojeg je produženo pravo lova unutar jedne milje za stanovnike obalnih općina. Bila je to zadnja konferencija prije Prvoga svjetskog rata koji je bitno promijenio kartu jadranskih obala.

Rat je djelovao na ribolov na način da je mnoge ribare, često i jedine hranitelje obitelji, odvodio od kuće što je za mnoge obitelji značilo gubitak prihoda. Na kraju rata preostali ribari bili su prisiljeni ribariti s materijalom koji je bio ispod kvalitete profitabilnog ribolova, a i sam njihov broj smanjio se u odnosu na predratno stanje. Tijekom jeseni 1918. godine Austro-Ugarska je brojila zadnje dane svoje vladavine u Dalmaciji. Poraz u ratu bio je pitanje dana, s čime su rasle ambicije južnih Slavena unutar raspadajuće države. Diplomatski napori tijekom 1917. i 1918. godine naišli su na potporu pojedinih zemalja, stoga su slavenski predstavnici krenuli u formaliziranje države. U Zagrebu je početkom listopada formirano Narodno vijeće kao predstavnik svih južnoslavenskih naroda u Monarhiji koje je 29. listopada raskinulo sve državno pravne veze Austrije i Mađarske s Dalmacijom, Hrvatskom, Slavonijom i Rijekom te proglasilo Državu Slovenaca, Hrvata i Srba.¹⁷ Aktom od 1. prosinca Država SHS sjedinjena je s Kraljevinom Srbijom čime je stvorena nova država nazvana Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca (Kraljevina SHS). Okolnosti u Dalmaciji za vrijeme stvaranja Kraljevine SHS bile su pune nemira i nesigurnosti. Italija je, u skladu s odredbama primirja i slijedeći dogovoreno Londonskim ugovorom,¹⁸ tijekom studenog okupirala velik dio istočnojadranskih gradova i otoka nad kojima je proglasila privremenu upravu pod Zapovjedništvom Dalmacije i dalmatinskog i korčulanskog otočja.¹⁹ Časnici lučkih poglavarstva i zapovjednici kontrolnih ureda za pomorske i lučke službe u okupiranom području dobili su pravo da donose naredbe u svezi pomorskog redarstva i

¹⁷ Tim datumom novonastala Država Slovenaca, Hrvata i Srba (dalje u tekstu: Država SHS) stekla je tri temeljna elementa državnosti: "teritorij, narod i suverenu organizaciju vlasti." Hodimir STROTKOVIĆ, "O nastanku, organizaciji, državnopravnim pitanjima i sukcesiji Države SHS", *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest*, vol. 26, Zagreb, 1993., 199 – 208.

¹⁸ Po odredbama Londonskog ugovora Italiji je na obalnom području bivše Monarhije trebala pripasti obala čitavoga Tršćanskog zaljeva i Istre do Kvarnera, dalmatinski obalni kraj između Lisarice/Tribnja i rta Ploče kod Rogoznice. Od kvarnerskih otoka obećani su joj Cres, Lošinj i obližnji vanjski otoci i otočići te svi dalmatinski otoci izuzev Hvara, Brača, Šolte, Drvenika Velog i Drvenika Malog. Ferdo ŠIŠIĆ, *Jadransko pitanje na Konferenciji mira u Parizu*, Izvanredno izdanje Matice hrvatske, Zagreb, 1920., 6 – 9.

¹⁹ Marijan DIKLIĆ, "Zadar i Rapallski ugovor", *Radovi Zavoda za povijesne znanosti u Zadru*, br. 53, Zadar, 2010., 228 – 230; *La voce dalmatica*, br. 4, 18. studenog 1918., "La Cronaca", 2.

sigurnosti luka, sidrišta, morskih žala i obala.²⁰ S druge strane, Kraljevina SHS je u jesen 1919. godine proglasila važećim sve dotadašnje zakone vezane uz pomorstvo i zabranila ribolov strancima u teritorijalnim vodama u zoni od šest milja od obale.²¹ Neodređeni pravni status obalnih krajeva onemogućavao je daljnji rad na ribolovnim zakonima. Sve odredbe koje su jedna ili druga strana donijele nisu imale čvrsto zakonsko uporište s obzirom na to da je pojam *stranac* mogao biti tumačen dvojako. Tko jest, a tko nije stranac u vlastitoj državi trebala je definirati Mirovna konferencija u Parizu.

Neuspjeli pregovori na poslijeratnoj konferenciji i direktnim pregovorima jugoslavenske i talijanske strane tijekom 1919. godine odgodili su dogovor o istočnoj obali Jadrana. Ministri dviju država dogovorili su susret najviših državnih predstavnika i nastavak pregovora čiji je rezultat bio Rapallski ugovor sklopljen 12. studenog 1920. godine.²² Njime su Italiji dodijeljeni: Istra bez općine Kastav, Zadar s okolnim područjem te otoci Cres, Lošinj, Lastovo i Palagruža zajedno s okolnim hridima i otočićima. Ishodom pregovora nije bila zadovoljna nijedna strana,²³ a prema odredbama ugovora pitanje ribolova trebalo je biti riješeno zajedničkim dogovorom vlada dviju država. Talijanske novine upozoravale su vladu da spor treba ishoditi sporazum po kojem prava dviju zemalja neće biti jednaka. Pritom je talijanskim ribarima trebala biti omogućena opskrba ribom na području teritorijalnih voda uz isključivo pravo ribarenja za stanovnike obalnih općina u zonama udaljenim jednu milju od obale.²⁴ S obzirom na nezadovoljstvo koje je vladalo na istočnoj jadranskoj obali, jadranski su pregovarači tražili okretanje od dosadašnje jadranske politike i primjenu nove.²⁵ Tijekom siječnja u

²⁰ HR-DAZD, Zbirka tiskovina, fond 386, kut. 58, br. 110, Naredba po kojoj lučka poglavarstva i poglavnici kontrolnih ureda za pomorske i lučke službe u okupiranom području imaju pravo da izdaju u opsegu svoje nadležnosti naredbe glede pomorskog redarstva i sigurnosti luka, sidrišta, morskih žala i obala, 24. svibnja 1919., Šibenik.

²¹ V. BRAJKOVIĆ (ur.), B. SAMBRAILO, "Ribarstvo", *Pomorska enciklopedija*, br. 7, 67, 77.

²² Detaljnije o Rapallskom ugovoru vidi: M. DIKLIĆ, "Zadar i Rapallski ugovor", 231 – 233.

²³ Silvio DELICH, *L'irredentismo italiano in Dalmazia*, La vita italiana, Rim, 1925., 3; HR-DAZD, Zbirka tiskovina, fond 386, kut. 59, br. 116, članak pod naslovom "Lo stato reale delle trattative italo-jugoslave" od dana 17. svibnja 1921.; *Nas list*, br. 51, 9. veljače 1921., članak "Nakon sedam mjeseci", 1.

²⁴ *Corriere di Zara*, br. 56, 30. lipnja 1921., članak "Basi di un protocollo coll' Jugoslavia per la pesca nell' Adriatico", 1 – 2. Talijani su od svojih predstavnika tražili pregovaranje u skladu s odredbama Goricijske konferencije.

²⁵ Uoči pregovora oko ribarenja u Jadranskom moru, održanima u Beogradu u proljeće 1921. godine, jugoslavenski stručnjak za ribarska pitanja Ivan Skormeža poslao je Petru Loriniju pismo u kojem navodi da Kraljevina SHS u pitanju ribarstva mora zauzeti drugačiji stav od onog koji je imala bivša država i da se talijanska dominacija na Jadranu ne smije dopustiti. HR-DAZD, Osobni arhiv Petra Lorinija, fond 370, kut. 1, br. 85, Koncepti, Pismo Ivana Skormeže upućeno Petru Loriniju 8. svibnja 1921.

Splituje održan sastanak predstavnika ribara na kojemu je izraženo nezadovoljstvo postignutim dogovorima i istaknuta je potreba zaštite jugoslavenskih interesa u budućim sporazumima. Zatražena je zaštita Jadranskog mora za jugoslavenske ribare s naglaskom da se ustupci za Talijane, ako do njih treba doći, primjene samo u pojedinim zonama ne ugrožavajući domaće interese.²⁶

Sjeverni Jadran bio je teritorij na kojem su Talijani mogli ostvariti najviše ambicija. Njihov je bio Tršćanski zaljev, gotovo cijela istarska obala, Cres i Lošinj. Na području Rijeke osnovana je slobodna i neovisna država u kojoj su Talijani vodili glavnu riječ.²⁷ U sjevernoj Dalmaciji posjedovali su zadarsku enklavu dok su na jugu dobili Lastovo i Palagružu s obližnjim otocima. Zadar je za Kraljevinu Italiju bio veliki politički dobitak, ali i veliko ekonomsko opterećenje. Grad se naime našao odsječen od svog zaleđa i njegova ekonomska perspektiva nije izgledala obećavajuće. Gradu je trebalo osigurati dovoljno veliko ribolovno područje koje bi poboljšalo ekonomske prilike grada i građana. Glas građana dopirao je iz svih novina²⁸ i od strane zastupnika u Parlamentu. Lastovo je zajedno s okolnim otocima proglašeno općinom koja je pripala Zadarskoj provinciji.²⁹ Posjedovanjem Lastova i Palagruže talijanski ribari dobili su priliku da love ribuu pojasu vanjskih južnodalmatinskih otoka u kojima postoji brza izmjena ribljev fonda koja pogoduje ribolovu.³⁰

²⁶ Takve ideje iznio je Petar Lorini koji je na skupštini predložen za glavnog predstavnika na nadolazećim pregovorima s Italijom. Lorini bio je cijenjeni stručnjak za ribolovna pitanja poznat po dugogodišnjoj borbi za očuvanje ribolova na Jadranu. Više o Petru Loriniju i njegovom radu vidi u: P. LORINI, *Ribanje i ribarske sprave*; HR-DAZD, Osobni arhiv Petra Lorinija.

²⁷ Na temelju članka br. 4. Rapallskog ugovora Rijeka je proglašena slobodnom državom pod nadzorom Lige naroda. Nakon toga su uslijedili mjeseci puni nesigurnosti i izmjena vladâ u čijem je izboru glavnu riječ vodila talijanska politika. Dolaskom Mussolinija na vlast i potpisivanjem Rimskih ugovora 27. siječnja 1924. godine Rijeka je i službeno postala dijelom Kraljevine Italije. Daniel PATAFTA, "Privremene vlade u Rijeci (listopad 1918. – siječanj 1924.)", *Časopis za suvremenu povijest*, god. 38, br. 1, 2006., 197 – 222.

²⁸ Naglašavajući težak položaj zadarskih građana, *Corriere di Zara* je krajem lipnja istaknuo potrebu proširenja ribolovne zone na obalne vode Ista, Sestrinja, Ravnja, Ugljana i Pašmana te uz obalu između Petrčana i Biograda. *Corriere di Zara*, br. 56, 30. lipnja 1921., članak "Basi di un protocollo", 1 – 2.

²⁹ Dana 12. siječnja 1921. godine vlast nad otokom Palagružom od komiške općine preuzela je općina Lastovo. Istog je dana vlast nad lastovskom općinom općina Korčula prenijela na općinu Zadar. Naredba je stupila na snagu objavom 20. siječnja 1921. HR-DAZD, Civilni komesarijat Zadar, fond 118, kut. 52, br. 240, Naredba od dana 12. siječnja 1921.; *Bollettino ufficalale*, br. I, 20. siječnja 1921., 4.

³⁰ O ribolovnom bogatstvu područja vidi: Vladislav BRAJKOVIĆ (ur.), Josip BASIOLI, "Palagruža", *Pomorska enciklopedija*, br. 5, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1981., 673; V. BRAJKOVIĆ (ur.), J. BASIOLI, *Pomorska enciklopedija*, br. 7, 617 – 618; *Corriere di Zara* navodi da je trokut Lastovo – Palagruža – Sušac značajno ribolovno područje za lov srdela, skuša, cipala i jastoga. *Corriere di Zara*, br. 90, 19. kolovoza 1921., članak "La pesca nell' Adriatico", 1.

3. PREGOVORI UOČI POTPISIVANJA BRIJUNSKJE KONVENCIJE O RIBOLOVU³¹

S ciljem konačnog dogovora, talijanska i jugoslavenska vlada sazvale su konferenciju koja je održana u Beogradu tijekom proljeća i ljeta 1921. godine.³² Pregovarači Kraljevine SHS bili su istaknuti stručnjaci na tom području koji su iza sebe imali iskustva rada na ribolovnim pitanjima u institucijama bivše austrougarske države. Među njima se nalazio Petar Lorini, nekadašnji ribarski inspektor pri Ministarstvu pomorstva bivše Monarhije znan po svojim inovativnim rješenjima za poboljšanje ribarstva. Lorini je, zajedno s predstavnikom Ivaniševićem, u prvotnoj fazi pregovora zatražio pomicanje granice teritorijalnog mora na pet milja od obale³³ i zabranu lova za talijanske ribare uz obalu što je uzrokovalo privremeni prekid pregovora.³⁴ Pregovori su nastavljeni u lipnju kada je, uz Lorinija, glavnu riječ na jugoslavenskoj strani preuzeo još jedan uvaženi stručnjak Ivan Skormeža. Obojica su suglasno ustrajali na već izrečenom,³⁵ iako su bili svjesni da bi moglo doći do pojedinih ustupaka.³⁶ Međusobne nesuglasice pregovarači dviju strana nisu uspjeli riješiti, što je pregovore produžilo do kraja ljeta. Unatoč tomu, pregovori su ostvarili napredak u odnosima dviju država. Trgovački sporovi uspješno su riješeni nacrtom Trgovačkom sporazuma koji je

³¹ *Brijunska konvencija o ribolovu* izraz je koji se koristi u jugoslavenskoj literaturi dok isti ugovor talijanska strana naziva Brijunskim sporazumom, *Accordo di Brioni*. S obzirom na to da je ovaj rad pisan na hrvatskom jeziku, u njemu se koristi izraz *Brijunska konvencija o ribolovu*.

³² *Corriere di Zara*, br. 56, 30. lipnja 1921., članak "Basi di un protocollo", 1 – 2.

³³ S obzirom na to da u vrijeme pregovora nije postojao međunarodni dogovor u vezi granica teritorijalnog mora, pregovarači nisu imali osnovu na koju su se mogli pozvati. U razdoblju između dvaju svjetskih ratova počela je ozbiljna rasprava o pitanju teritorijalnih voda, a bitan iskorak učinjen je tek 1930. godine kada je održana konferencija u Haagu. O konferenciji vidi: Hunter MILLER, "The Hague codification conference", *The American Journal of International Law*, American Society of International Law, vol. 24, 1930., 674 – 693.

³⁴ J. BASIOLI, "Ribari Italije", 139.

³⁵ U svibnju je Skormeža jugoslavenskom vodstvu predao svoje mišljenje u svezi razgraničenja. Dana 25. svibnja uputio je Loriniju pismo u kojem se osvrnuo na njegove prijedloge navodeći: „Šteta, što nisam čitao onog vašeg, ali držim, da se ne razilazimo u načelu: svakom svoje, a što kome Bog da!” HR-DAZD, Osobni arhiv Petra Lorinija, fond 370, kut. 1, br. 82, Pismo Ivana Skormeže Petru Loriniju od dana 25. svibnja 1921. U opisu sadržaja u Državnom arhivu u Zadru ne navodi se prezime pošiljatelja, no usporedbom rukopisa dvaju pisama poslanih Loriniju došli smo do zaključka kako se radi o osobi imena Ivan Skormeža. Usporedi: HR-DAZD, Osobni arhiv Petra Lorinija, kut. 1, br. 82 i 85.

³⁶ P. Lorini je u pismu upućenom upravitelju Lučkog ureda u Vela Luci naveo da je jugoslavenske delegate savjetovao da, u slučaju talijanskog negodovanja na ponuđeno, ponude ustupke za ribolov između Raba i Cresa. Slični prijedlozi jugoslavenske strane spomenuti su i krajem lipnja u izvještaju *Corriere di Zara*. HR-DAZD, Osobni arhiv Petra Lorinija, fond 370, kut. 1, br. 85, Koncepti, nepotpisano, sine dato; *Corriere di Zara*, br. 56, 30. lipnja 1921., članak "Basi di un protocollo", 1 – 2.

zaključen 12. srpnja 1921. godine.³⁷ Njime je kao osnova za daljnje pregovore dan nacrt pomoću kojeg je zajednička komisija trebala riješiti preostala pitanja. Njezin zadatak bio je na pravnim temeljima definirati zajedničke ribolovne zone u skladu sa zaštitom jadranskoga ribljevog fonda. U takvom su se ozračju dvije strane rastale i dogovorile nastavak pregovora na Brijunima. Tijekom narednih mjeseci napetosti novine i ribari obiju strana isticali su zaštitu interesa svojih sunarodnjaka. Osvrćući se na beogradska zbivanja, talijanski *Corriere di Zara* je krajem lipnja predlagao poštivanje granice prve milje uz iznimku mora oko pojedinih kvarnerskih i sjevernodalmatinskih otoka.³⁸ S druge strane, Splićani su od vlade u Beogradu tražili poštivanje predloženih granica jugoslavenskih izaslanika.³⁹ Uspoređujući geografsko zaleđe za prodaju ribe, jasno je kako su jugoslavenske potrebe bile puno veće. Kraljevina SHS bila je nezadovoljna gubitkom nekadašnjih austrougarskih jadranskih luka. Bez Rijeke, Pule i Zadra glavnina sredstava usmjerena je prema Splitu koji se nastojalo povezati sa zaleđem. Talijani su tržište za prodaju ribe u Dalmaciji najviše tražili u Zadru koji je u okviru odgovarajućih zakonskih regulativa prodaju robe mogao širiti van granica grada.⁴⁰

Sredinom ljeta pregovarači su se ponovno okupili na Brijunima. U sastavu jugoslavenske delegacije došlo je do promjena⁴¹ pa su Kraljevinu SHS predstavljali zastupnik Ivo Krstelj, Milan Lazarević, Budislav Stipanović, Ivan Paštrović i Maksim Sardelić.⁴² Talijansku stranu zastupali su grof Fulco Tosti di Valmuta, Gustavo Brunelli, Giustianiano Bullo i Andrea Davanzo.⁴³ Nedugo

³⁷ J. BASIOLI, "Ribari Italije", 140.

³⁸ Odstupanje od prve milje novine su predlagale za područje zapadnih obala Krka, Raba i Paga te za more oko svih otoka i otočića koji se nalaze između Plavnika i Prvića, Vira, Velog Rata na Dugom otoku, Premude i Grujice. *Corriere di Zara*, br. 56, 30. lipnja 1921., članak "Basi di un protocollo", 1 – 2. Valja uzeti u obzir činjenicu kako je Italija Rapalskim ugovorom dobila Cres i Lošinj, stoga bi u slučaju primjene gore spomenutog prijedloga Kvarnerić i Virsko more postali ribolovna zona bez ograničenja.

³⁹ J. BASIOLI, "Ribari Italije", 140.

⁴⁰ Trgovina između Zadra i zaleđa bit će definirana Konvencijama iz Santa Margherite 1922. godine i Nettunskim konvencijama iz 1925. godine. HR-DAZD, Zbrička tiskovina, fond 386, kut. 59, br. 93, St. Margaretski ugovor između Italije i Jugoslavije 1922. godine i pogranično razgraničenje carine.

⁴¹ Ivan Skormeža udaljen je tijekom Beogradskih pregovora, a Lorini je u 17. srpnja preminuo u Beogradu. J. BASIOLI, "Ribari Italije", 140; HR-DAZD, Osobni arhiv Petra Lorinija, fond 370, kut. 1, br. 88, Tekst Šime Grandova u povodu stogodišnjice rođenja P. Lorinija, Sali, 15. svibnja 1950.

⁴² *Raccolta ufficiale delle leggi e dei decreti del Regno d'Italia*, N. 281, vol. II, 1923, „Accordo fra i delegati del Regno d'Italia e del Regno dei Serbi, Croati e Sloveni per un progetto di convenzione per regolare la pesca nell'Adriatico“, 1070 – 1087.

⁴³ Iako su talijanski pregovarači, izuzev grofa Tostija di Valmute koji je obnašao političku dužnost, bili stručnjaci na području ribarstva, *Corriere di Zara* prednost je davao iskustvu i stručnosti jugoslavenskih. *Corriere di Zara*, br. 92, 24. kolovoza 1921., članak "La pesca nell' Adriatico", 1; *Corriere di Zara*, br. 93, 26. kolovoza 1921., članak "La crociera dello "Zara", 2. Više o funkcijama pojedinih pregovarača vidi u: *Raccolta ufficiale*, N. 281, vol. II, 1923., "Accordo fra i delegati", 1071.

nakon ponovnog okupljanja delegati obiju strana ukrcali su se na zajedničku krstaricu imena *Zara* i krenuli put juga. Misija putovanja bila je ispitati stvarno stanje na terenu te u suradnji sa svim interesnim stranama utvrditi granice ribolovnih zona. Predstavnici obje države putovali su krstaricom zaustavljajući se u pojedinim lukama u kojima su se sastajali s istaknutim stručnjacima i ribarima. Sredinom kolovoza posjetili su Split, Trogir i Korčulu gdje su svečano dočekani.⁴⁴ Ploveći obalom natrag prema Brijunima, krstarica je u noći 22. kolovoza pristala u Zadar gdje su predstavnici obiju država jednako svečano dočekani od strane gradskih predstavnika.⁴⁵ Dana 24. kolovoza sudionici pregovora krenuli su iz Zadra preko Lošinja i Raba put Brijuna gdje su početkom rujna završeni pregovori.⁴⁶ Konačni nacrt sporazuma je u danima neposredno nakon završetka pregovora ostao nepoznat što je izazvalo nagađanja u već napetim odnosima dviju država.⁴⁷ Neizvjesnost je prekinuta sredinom rujna kada je službeno objavljen tekst Brijunske konvencije o ribolovu.⁴⁸

4. ODREDBE BRIJUNSKJE KONVENCIJE O RIBOLOVU

Kao linija razgraničenja ribolovnih zona u većini slučajeva uzeta je jedna nautička milja koja se mjerila od obala kopna i otoka ili iznimno od manjih otočića i grebena koji su korišteni za stanovanje ili gospodarsku djelatnost (o odstupanjima vidi dalje u tekstu). Konvencijom su utvrđene različite kategorije ribolovnih područja.⁴⁹ Veći dio teritorija obuhvaćenog sporazumom uključivao je zone u kojima su pravo ribarenja imali ribari obiju strana. One su podijeljene u dvije kategorije: zona pod jedinstvenim državnim suverenitetom i zone pod suverenitetom više država. Pod zajedničkim suverenitetom nalazio se Riječki zaljev,⁵⁰ kanal Srednja

⁴⁴ *Corriere di Zara*, br. 93, 26. kolovoza 1921., članak "La crociera dello "Zara"", 2.

⁴⁵ *Corriere di Zara*, br. 92, 24. kolovoza 1921., članak "La commissione mista per la pesca nell'Adriatico", 2 – 3.

⁴⁶ *Corriere di Zara*, br. 97, 10. rujna 1921., članak "L'accordo sulla pesca", 2.

⁴⁷ *Corriere di Zara*, 1921., "La pescanell'Adriatico", 1; *Novo doba*, br. 201, 5. rujna 1921, članak "O talijansko-jugoslavenskom sporazumu za ribolov", 1.

⁴⁸ Tekst konvencije vidi u: *Raccolta ufficiale*, N. 281, vol. II, 1923, "Accordo fra i delegati", 1070 – 1089. U slučaju spora talijanska verzija sporazuma priznavana je kao izvorna pa se stoga upravo ta verzija koristi u ovom radu.

⁴⁹ Kartografski prikaz podjele Jadrana nakon Brijunske konvencije vidi u: HR-DAZD, Kartografska zbirka, fond 383, br. 191, Granice ribolovnih područja Jadranskog mora, Istituto idrografico della R. Marina, Genova, 1923.

⁵⁰ Prostor riječkih teritorijalnih voda nalazio se izvan zone zajedničkog nadzora. *Raccolta ufficiale*, N. 281, vol. II, 1923., "Accordo fra i delegati", 1071.

vrata (tal. *Canale di Veglia*),⁵¹ kanal Krušija (tal. *Corsia*),⁵² kanal između Plavnika i Krka, zaljev Kvarnerić, dio Zadarskog kanala⁵³ i Lastovski kanal. Na tom području suverenitet su dijelile jugoslavenske, talijanske i riječke vlasti. Za razliku od spomenutih nekoliko zona zajedničkog nadzora, pod jedinstvenim suverenitetom bila je samo jedna zona koju je kontrolirala Kraljevina SHS. Ona je uključivala Silbanski, Olipski, Pohlipski i Maunski kanal, kao i dio Zadarskog kanala. Njezina sjeverna granica nalazila se na udaljenosti jednu milju sjeverno od crte koja je spajala otočić Grujicu i rt Samotvorac na Silbi, greben Moravnik u blizini Oliba, sjeverozapadni kraj Škrde i rt Mišnjak na Pagu.⁵⁴ Južna granica zone bila je crta koja je spajala sjevernu granicu Zadra s Lukoranom na Ugljanu. Razgraničenje između obalne zone prve milje i zona zajedničkog ribolova obavljeno je linijom koja je u pojedinim zonama izmijenjena. Postojale su dvije crte, istočna i zapadna, koje su razdvajale spomenute zone. Istočna crta polazila je od granice Slobodne Države Rijeke⁵⁵ prativši obalu do Urinja, spuštajući se južno prema otočiću Sveti Marko, krčkim rtovima Tenka Punta (tal. *Punta Sottile*) i Čuf pa prema rtu Pelova, Glavotok i Crnika (tal. *Punta Desiderio*). Izuzevši Krčki zaljev, crta se nastavljala na rt Negrit i Bracol prelazeći preko sjevernog ruba otoka Prvića, Sv. Grgura, dotičući rtove Sorinj i Kalifront na Rabu. Dalje se nastavljala prema Pagu prativši obalu od Luna do rta Zaglav u blizini Košljuna (tal. *Porto Cassion*) odakle je prolazila zapadnom obalom Vira (tal. *Puntadura*) prema Privlaci i dalje do Petrčana.⁵⁶ Crta koja je spajala rt Artić kod Privlake i rt Skalu kod Petrčana nije pratila obalnu crtu već je zaobilazila uvalu današnjeg Zatona. Od Petrčana se crta nastavljala obalom zadržavši granicu jedne milje do obalnih granica Zadra. Zapadna crta počinjala je u Zadarskom kanalu na Ošljaku

⁵¹ Kanal se nalazi između Cresa i Krka. Usp. *Peljar*, I, Jadransko more-istočna obala, Hrvatski hidrografski institut, Split, 1999., 92.

⁵² Kanal se nalazi između Plavnika i Cresa te se smatra dijelom kanala Srednja vrata.

⁵³ More između Zadra i Ugljana razgraničeno je na sjeveru crtom koja je spajala sjevernu točku Zadra s Lukoranom dok je na jugu granična crta povezivala južnu granicu Zadra i otok Ošljak.

⁵⁴ *Raccolta ufficiale*, N. 281, vol. II, 1923., "Accordo fra i delegati", 1071 – 1072.

⁵⁵ Po Rapallskom ugovoru Slobodna Država Rijeka uspostavljena je u granicama nekadašnjega ugarskog *corpusa separatuma*, tj. u granicama grada i kotara Rijeke, uz dodavanje dijela zapadne Istre. V. BRAJKOVIĆ(ur.), Grga NOVAK, "Rijeka", *Pomorska enciklopedija*, br. 7, 98.

⁵⁶ Prijedlog sličan navedenom predložio je u vrijeme trajanja pregovora *Corriere di Zara*. U njemu se traži izuzimanje pojedinih obala i otoka Kvarnera i Kvarnerića iz zone jedne milje. „*Ricordiamo però ed insistiamo sulla assoluta necessità che tale riserva non debba ammettersi nelle coste occidentali dell'isola di Veglia e precisamente dalla valle di Castelmuschio alle sporgenze di Bescavecchia, nel cordone dell'isola d'Arbe da Punta Sormia al canale di Pago dalle rocce di Puntaloni alle estreme sporgenze di Pootiana nuova e nelle insenature di tutte le isolette che s'incontrano nel Quarnerolo da Pervicchio-Plaunik all'isola di Puntadura, a Punte Blanche (isola Grossa), a Premuda ed allo scoglio di Gruiza.*” *Corriere di Zara*, br. 56, 30. lipnja 1921., članak "Basi di un protocollo", 1 – 2.

spajajući ga s otočićem Idula, rtom Križ na Sestrunju, rtom Kok na Istu i rtom Lopata na Premudi. Crta je dalje pratila sjeveroistočnu obalu Premude povezujući otok Lutrošnjak, rt Radovan na Iloviku (tal. *Asinello*), otočić Palacol i rtove Cresa Sv. Damjan i Sv. Duh⁵⁷ ne slijedeći jugoistočnu obalnu crtu Cresa. Na taj je način more između rtova Sv. Damjan i Sv. Duh sve do granične linije sačuvano za stanovnike Cresa. Od rta Sv. Duh crta je pratila obalnu liniju Cresa do rta Tarej gdje je prekinuta na području kanala Krušije nakon kojeg je prateći sjeveroistočnu obalu povezivala rt Kosminj i rt Jablanac. Tu je crta prekinuta do točke Mošćenice nakon koje je na udaljenosti jedne milje slijedila obalu do granice Slobodne Države Rijeke. Ribolovna granica oko otoka unutar zona zajedničkog ribolova postavljena je na udaljenosti od jedne milje (o iznimkama vidi dalje u tekstu) pa su na taj način otočani zadržali isključivo pravo ribolova unutar te zone.

Dugotrajnost pregovora ne iznenađuje uzme li se u obzir razvedenost istočne obale i velik broj otoka i otočića. Pribroje li se tomu i političke granice kojima je ona bila podijeljena, jasno je da dogovora na uzajamnu korist nije moglo biti. Na tragu toga u pojedinim slučajevima došlo je do odstupanja od pravila jedne milje. Oko kvarnerskog otoka Plavnika granica jedne milje prostirala se od rta Veli Pin (tal. *Punta Cruzei*) na Plavniku do rta Madona prateći sjeveroistočne i južne obale otoka, zaokružujući otočiće Kormate. Zapadna obala izuzeta je iz pravila jedne milje te je cijelim područjem kanala Krušije zabranjen ribolov mrežama koje vuku brodovi. Ista zabrana primijenjena je i na području Zadarskog kanala unutar dogovorenih granica. Zona jedne milje ograničena je na udaljenosti od 300 metara na sjevernom dijelu kanala Srednja vrata,⁵⁸ u Maunskom kanalu, na istočnim obalama Planika i oko otočića Grebeni (tal. *Pettini*) u Silbanskom kanalu.⁵⁹ Na području Lastovskog kanala odstupilo se od pravila jedne milje na način da je za obalne stanovnike proglašena zona od dvije milje u kojoj je dopušteno ribarenje. Za stanovnike talijanskog Lastova granica je bila crta koja je povezivala otočić Glavat, sjeverne rtove Lastovnjaka, Lastova, Sušca i otočića između njih.⁶⁰ Korčulani su pravo ribarenja imali koristiti u pojasu južno od otoka: od crte koja je spajala rt Velo Dance, najistaknutije otoke južno

⁵⁷ U tekstu konvencije kao ime rta navodi se *Coromacna*. Danas se imenom Koromačna naziva uvala na istoku Cresa dok se obližnji rt naziva Sv. Duh. *Peljar*, I, 1999., 105.

⁵⁸ Granične točke bile su rt Pelova i Negrit na Krku, rt Grota i Kosminj na Cresu, rt Veli Pin i Madona na Plavniku. Iz zone su izuzeti kanal Krušija i Krčki zaljev.

⁵⁹ O vremenskom ograničenju za pojedina područja vidi: Članak 18. Brijunske konvencije o ribolovu, *Raccolta ufficiale*, N. 281, vol. II, 1923., "Accordo fra i delegati", 1078.

⁶⁰ Crta je pratila sjeverne rtove Vrhovanjaka i Donjih škoja povezujući ih s istaknutim rtovima sjeverne lastovske obale. Dalje je pratila sjeverne obale otočića zapadno od Lastova spajajući ih sa sjevernom obalom Sušca. Više o podjeli Lastovskog arhipelaga vidi: *Peljar*, I, 1999., 278 – 282.

od Korčule i rt Veli Zaglav nakon kojeg je granica pratila obalu do rta Ražnjić. Na inzistiranje jugoslavenskih pregovarača unutar sporazuma dogovorena su pojedina odstupanja u korist jugoslavenskih ribara.⁶¹ Ustupci su primijenjeni na temelju prijašnjih uredbi i tradicije ribolova. Četrdeset komiških čamaca dobilo je dozvolu za ljetno ribarenje oko Palagruže u skladu s dotadašnjim zakonskim regulativima,⁶² dok je deset viških čamaca imalo pravo ribarenja morem oko Sušca.⁶³ Lastovski arhipelag podijeljen je između dviju strana ovisno o geografskom položaju općine. U obzir su uzete stoljetne tradicije ribolova pa su na taj način stanovnici Lubarde dobili dozvolu za ribolov oko Vrhovnjaka u istočnom dijelu Lastovskog arhipelaga.⁶⁴ Zapadni Lastovnjaci prepušteni su talijanskim ribarima. Talijanske novine još su za vrijeme pregovora upozoravale na štetu koja bi bila učinjena ako se jugoslavenskim ribarima ustupi more oko Sušca i Lastova te su za kompenzaciju zahtijevali posebnu talijansku zonu unutar Kvarnera.⁶⁵ Na tragu toga određeno je da na području Kvarnerića pravo ribolova u zoni jedne milje oko pojedinih otočića imaju ribari Novalje, Raba, Cresa i Lošinja.⁶⁶

Ulazak u područje zajedničkog ribolova za ribare je često značio prelazak granice rezidencijalne države. Rješenju tog problema pribjeglo se na način da su ribari oslobođeni obveze posjedovanja konzularnih dozvola za prelazak morske

⁶¹ U svom odgovoru upravitelju lučkog ureda iz Vela Luke Nikoli Miliću, vezanom uz slučaj ribara Marina Prizmića iz Vela Luke kojemu je zabranjeno ribarenje u vodama Sušca, Petar Lorini ističe nužnost zaštite prava naših ribara u pregovorima s Italijom. Pozivajući se na prava iz Dandolova dekreta, navodi da je potrebno izboriti pravo ribolova za Korčulane u vodama Lastova i Lastovnjaka (Glavat, Tri školja i Sestrice), Komižana oko Palagruže te Višana i Lastovljana oko Sušca. HR-DAZD, Osobni arhiv Petra Lorinija, fond 370, kut. 1, br. 84, Pismo Nikole Milića upućeno Petru Loriniju od dana 4. lipnja 1921., Vela Luka; HR-DAZD, Osobni arhiv Petra Lorinija, fond 370, kut. 1, br. 85, Koncepti.

⁶² V. BRAJKOVIĆ (ur.), J. BASIOLI, "Palagruža", *Pomorska enciklopedija*, br. 5, 673.

⁶³ Tekst sporazuma poziva se na Dandolov dekret kojim je ribolov srdela dozvoljen tijekom ljeta. Ljetnim mjesecima smatrani su svibanj, lipanj, srpanj i kolovoz koji su se nazivali *scuri estivi*. U pojedinim slučajevima vremensko razdoblje ribolova moglo je biti produljeno na travanj i listopad (*scuri venturini*). Ribolov stajaćim mrežama za srdele mogao se obavljati samo u posebno određenim zonama oko Visa, Palagruže, Sv. Andrije i Sušca. HR-DAZD, Zbirka tiskovina, kut. 17, br. 10, Dandolov dekret, čl. 1, 2 i 4; Višani su pravo ribolova oko Sušca izborili još početkom 19. stoljeća. V. BRAJKOVIĆ (ur.), J. BASIOLI, "Lastovo", *Pomorska enciklopedija*, br. 4, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb, 1978., 227.

⁶⁴ Detaljnije vidi: Članak 12. Brijunske konvencije o ribolovu, *Raccolta ufficiale*, N. 281, vol. II, 1923., "Accordo fra i delegati", 1077. O tradiciji ribarenja Korčulana na moru oko Lastova vidi: V. BRAJKOVIĆ (ur.), B. SAMBRAILO, "Ribarstvo", *Pomorska enciklopedija*, br. 7, 66; Za primjer vidi slučaj ribara Marina Prizmića iz Vela Luke, bilješka 72.

⁶⁵ *Corriere di Zara*, br. 90, 19. kolovoza 1921., članak "La pesca nell' Adriatico", 1.

⁶⁶ Odredba se odnosi na tri otočića istočno od Cresa (Veli Ćutin, Mali Ćutin i Trstenik) te na Grujicu u Kvarneričkim vratima. *Peljar*, I, 1999., 105, 108, 109.

granice.⁶⁷ Za ribolov morem Riječkog, Zadarskog⁶⁸ i Lastovskog kanala te oko Sušca i Palagruže ribari su uz dozvolu nadležnih vlasti morali posjedovati posebnu dozvolu izdanu od strane luke u kojoj su bili prijavljeni. Na dozvoli je moralo biti navedeno ime broda i njegova tonaža, ime vlasnika, mjesto registracije, podatci o kapetanu, broj osoba i način lova ribe.⁶⁹ Kontrola nad zajedničkim ribolovnim zonama trebala se provoditi se na način da je svaka strana nadzirala vlastite teritorijalne vode u skladu s odredbama konvencije i zakonima države.

5. MAUNSKI INCIDENT KAO ODRAZ JUGOSLAVENSKO-TALIJANSKIH ODNOSA NA JADRANU

Unatoč tome što je Brijunska konvencija sklopljena tijekom rujna, tri mjeseca poslije i dalje je vladalo netrpeljivo ozračje. Bio je to nastavak atmosfere koja je obilježila vrijeme pregovora.⁷⁰ Talijanske novine javljale su o jugoslavenskom oklijevanju ratifikacije optužujući je za namjernu odgodu da bi se talijanskim ribarima onemogućio ribolov jugoslavenskim obalama tijekom tekuće godine.⁷¹ Naime, prema završnim odredbama Brijunske konvencije njezina primjena stupala je na snagu s danom ratifikacije od strane obiju zemalja čime je njezina zakonska primjenjivost do tog dana postala sporna. S druge strane su jugoslavenski brodari podnosili žalbe Jugoslavenskom Konzulatu u Zadru da im se na talijanskom teritoriju naplaćuju veće lučke pristojbe nego domaćim brodovima.⁷² U takvoj atmosferi zabilježen je incident koji valja sagledati u okviru spomenutih okolnosti. Incident se dogodio na području između Paga i Mauna, zoni u kojoj se odstupilo od pravila jedne milje. Tu je ribolov za lokalno stanovništvo ograničen na zonu od 300 metara od obale dok je ribolov povlačnim

⁶⁷ *Raccolta ufficiale*, N. 281, vol. II, 1923., "Accordo fra i delegati", 1082.

⁶⁸ Izlov pred Zadrom dozvoljen je bez ograničenja s obzirom na udaljenost od obale, izuzev ribolova povlačnima mrežama koji je zabranjen tijekom cijele godine. *Raccolta ufficiale*, N. 281, vol. II, 1923., "Accordo fra i delegati", 1078.

⁶⁹ Dozvola je izdavana na godinu dana. *Raccolta ufficiale*, N. 281, vol. II, 1923., "Accordo fra i delegati", 1089.

⁷⁰ Kao primjer može se spomenuti optužba da su naoružani jugoslavenski ribari za vrijeme primirja oko Lastova lovili ribu eksplozivom uništavajući riblji fond u nastajanju. Protiv njih se navodno nije moglo djelovati s obzirom na to da se na otoku nalazilo svega nekoliko talijanskih službenika koji nisu raspolagali odgovarajućom opremom. *Corriere di Zara*, br. 90, 19. kolovoza 1921., članak "La pesca nell' Adriatico", 1.

⁷¹ *Corriere di Zara*, br. 140, 22. prosinca 1921., članak "Fu un vero peccato...!", 1.

⁷² Dana 24. studenog 1921. godine upravitelj pomorske oblasti u Bakru poslao je Konzulatu žalbu. HR-DAZD, Jugoslavenski konzulat, fond 130, kut. 1, br. 740, 3. prosinca 1921.

mrežama dozvoljen svima, izuzev spomenute zone, u razdoblju od 10. listopada do 15. travnja.⁷³ Jugoslavenske su vlasti 2. prosinca 1921. godine u Mandrama na Pagu zaustavile flotilu od četrnaest talijanskih bragoca registriranih u talijanskoj luci Chioggia. Pod optužbom djelovanja protiv jugoslavenskih zakona ribari su odvedeni u Novalju gdje su proveli četiri dana, a po uhićenju su im oduzete brodske isprave.⁷⁴ Optužba je glasila da uhićeni ribari nisu posjedovali dozvolu za ribarenje na spomenutom području čime su prekršili jugoslavenske zakone. Prema svjedočenju jednog od uhićenih ribara kapetanu luke u Malom Lošinj, ribari su u skladu s pravilima Brijunske konvencije lovili ribu u Manuskom kanalu. S dolaskom nevremena zaklon su potražili u Mandrama gdje su zaustavljeni od strane četiri ruska vojnika u službi Kraljevine SHS, te su im oduzete dozvole. Ribari su odvedeni u Novalju prilikom čega je jedan od ribara uložio žalbu zapovjedniku luke G. Zveliću. On je od njih zatražio novac te im je zaprijetio kako im ubuduće neće biti dozvoljen ribolov u granici od 5 milja od jugoslavenske obale. Iskoristivši nepažnju čuvara, ribari su 7. prosinca pobjegli iz Novalje. Dio njih vratio se ribolovu dok je svjedok B. Feruccio otišao u Mali Lošinj prijaviti događaj kapetanu luke. Zapovjednik luke u Malom Lošinj savjetovao im je da nastave loviti prema pravilima Brijunske konvencije te da prilikom susreta s jugoslavenskim vlastima pokažu poštovanje.

Kapetan luke u Malom Lošinj je nakon saslušanja svjedoka o incidentu izvijestio nadređene u Trstu.⁷⁵ Talijansko Ministarstvo vanjskih poslova zatražilo je pismeno obrazloženje incidenta. Dana 15. prosinca u obraćanju svom predstavniku u Beogradu Gaetanu Manzoniju ministar vanjskih poslova Tomasi della Torretta izrazio je sumnju u istinitost jugoslavenskih izvora dovodeći u pitanje težinu prijestupa, kao i samo postojanje istog.⁷⁶ Naglasio je da odgovornost za incident, ako se on zaista dogodio, leži na jugoslavenskoj strani koja je odgađala ratifikaciju konvencije. Notu je završio diplomatskim upozorenjem da daljnja odgoda ratifikacije talijansku vladu može navesti na promjenu dosadašnjega

⁷³ *Raccolta ufficiale*, N. 281, vol. II, 1923., "Accordo fra i delegati", 1074, 1075, 1078.

⁷⁴ *Corriere di Zara*, br. 142, 27. prosinca 1921., članak "Le vessazioni jugoslave ai pescatori Chioggiotti", 1; Archivio centrale dello Stato (ACS), Ufficio centrale per le nuove provincie, fond 12/017, kut. 55, Incidenti di pesca (57/65), br. 3340, 11. prosinca 1921.

⁷⁵ ACS, Ufficio centrale per le nuove provincie, fond 12/017, kut. 55, Incidenti di pesca (57/65), br. 3340, 11. prosinca 1921.

⁷⁶ Prassi italiana di diritto internazionale, 1231/3, L' incidente dei bragozzi chioggiotti, Pismo ministra Tomasija della Torretta talijanskom poslaniku Manzoniju u Beograd, Rim, 15. prosinca 1921., Istituto di Studi Giuridici internazionali del Consiglio Nazionale delle Ricerche. Internet izvor: <http://www.prassi.cnr.it/cgi-bin/moro-searcher.cgi?cmd=getdoc&DocId=2015&Index=0.0.0.0prassi&HitCount=4&hits=b2+427+4ca+4f7>, datum pristupa stranici: 27. svibnja 2015.

srdačnog ophođenja spram jugoslavenskih ribara u Jadranu. Istog je dana Manzoni uputio jugoslavenskom ministru vanjskih poslova Ninčiću zahtjev za otvaranjem istrage u svezi događaja.⁷⁷ Prema pravilima konvencije, u slučaju prekršaja broda pod zastavom jedne države u vodama pod nadležnošću druge istraga je na zahtjev morala biti provedena zajednički. Bitno je napomenuti da je za Maunski kanal u slučaju tri zabilježena prekršaja vrijedila posebna sankcija koja je podrazumijevala oduzimanje ribolovne dozvole povlačnim mrežama.⁷⁸

Vijest je burno odjeknula na talijanskoj političkoj sceni, pa je svoje mjesto na raspravi u Zastupničkom domu dobila već 16. prosinca. Zamjenik ministra vanjskih poslova Peroni iznio je viđenje događaja koje su vlasti u Trstu primile od zapovjednika Velog Lošinja. Naveo je da su po njegovim informacijama talijanski ribari uhićeni bez zasad poznatog razloga te da su im pritom oduzete brodske isprave koje su zadržane i nakon njihova puštanja.⁷⁹ Zastupnik Giuratiobratio se zastupnicima naglasivši da je odgađanje potpisivanja sporazuma jasan dokaz jugoslavenske namjere da sabotira zimski ribolov talijanskih ribara.⁸⁰ Osvrnuo se i na spomenuti slučaj tražeći objašnjenje za novinske natpise po kojem su optuženi ribari u luci potražili zaklon od oluje,⁸¹ čime je sam čin njihova uhićenja značio povredu međunarodnog prava. Tijekom sjednice naglašena je potpora uhićenim ribarima i vjera u zajedničko rješenje jadranskog pitanja na uzajamnu korist, a talijanski predstavnik u Šibeniku obećao je kako će istraga biti provedena.

U skladu sa zahtjevima iz Rima vlasti iz Šibenika, zadužene za nadzor otoka Paga, poslale su izvještaj koji je nadopunio saznanja o događaju. Informacije o tom izvještaju nalazimo samo u novinama s obzirom na to da Državni arhiv u Šibeniku ne posjeduje dokumentaciju o incidentu.⁸² Spomenuti izvještaj iz Šibenika navodi da su talijanske ribare tijekom trećeg dana ribolova u zaljevu južno od Novalje zaustavili jugoslavenski vojni službenici tražeći dozvolu za ribolov. U nedostatku iste ribarima su oduzete brodske isprave koje su poslane

⁷⁷ „La Légation d' Italie a l' honneur de demander qu' une enquête soit ouverte au sujet de cet incident qui a causé une impression pénible dans l' opinion publique Italienne.“ Prassi italiana, 1231/3, L' incidente, Usmena nota poslanika Manzonija ministru Ninčiću, Beograd, 15. prosinca 1921. Internet izvor: <http://www.prassi.cnr.it>, 27. svibnja 2015.

⁷⁸ *Raccolta ufficiale*, N. 281, vol. II, 1923., „Accordo fra i delegati“, 1084.

⁷⁹ *Corriere di Zara*, br. 142, 27. prosinca 1921., članak „Le vessazioni jugoslave“, 1.

⁸⁰ *Corriere di Zara*, br. 142, 27. prosinca 1921., članak „Le vessazioni jugoslave“, 1.

⁸¹ *Corriere di Zara*, br. 142, 27. prosinca 1921., članak „Le vessazioni jugoslave“, 1. Najsigurnije luke za zaklon na jugozapadnoj obali Paga su Mandre i Šimuni, koje su bile pod jugoslavenskim autoritetom. *Peljar*, I, 1999., 142 – 143.

⁸² Po riječima djelatnika Državnog arhiva u Šibeniku, fond Lučke kapetanije za traženo razdoblje izgubljen je tijekom Drugoga svjetskog rata. Pregledani fond Kotarske oblasti i Općinskog poglavarstva (kut. 262) ne sadrži informacije o incidentu.

u šibensku Lučku kapetaniju te su oni odvedeni u Novalju koju su napustili nakon nekoliko dana boravka.

U skladu s obećanim ministar Ninčić je 6. siječnja 1922. godine poslao odgovor poslaniku Manzoniju da su talijanski ribari uhvaćeni u prekršaju ribareći potajice što dokazuju ribe nađene unutar broda. Nadalje je Ninčić naglasio kako su im dokumenti oduzeti radi osiguranja plaćanja naknade.⁸³ Zadnja informacija koju nalazimo u tiskovinama i arhivskim izvorima o maunskom incidentu potječe s kraja veljače kada je zapovjednik zadarske luke De Angelis obavijestio ministra Tomasija della Torrettu da su uhićenim ribarima vraćeni dokumenti uz upozorenje svim talijanskim ribarima da se ribolov može obavljati samo uz dozvolu jugoslavenskih vlasti i u skladu s odredbama Brijunskog sporazuma.⁸⁴

Brijunska konvencija o ribolovu produljena je na pet godina bez ratifikacije Konvencijama iz Santa Margherite od 23. listopada 1922. godine. Službenu snagu u talijanskom je parlamentu dobila u veljači 1923. ratifikacijom spomenutih Konvencija,⁸⁵ a Kraljevina SHS je istu ratificirala 13. prosinca 1923.⁸⁶ Obje su strane u narednim godinama iskazivale nezadovoljstvo s pravima njihovih ribara. U godinama koje su uslijedile suradnja u zajedničkim zonama nije se odvijala u skladu s ugovorom te je zabilježeno nekoliko slučajeva kršenja odredbi od strane talijanskih ribara.⁸⁷ Jugoslavenska je strana svoje nezadovoljstvo najviše izražavala zbog nepoštivanja sporazuma od strane talijanskih ribara koji su unutar zajedničkih zona ribu lovili brodovima jače snage od dopuštene te s neispravnim ili nepostojećim ispravama. Nezainteresiranost beogradskih vlasti za jadranska pitanja spriječila je ulaganja u pomorske djelatnosti jer jugoslavenske vlasti nisu posjedovale dovoljan broj brodova kojima bi se kontrolirao ribolov unutar zona. Početkom 1930-ih godina postojao je samo jedan brod za nadzor mora od Sušaka do Zadra, dva broda za nadzor šibenskog i splitskog okruga te ni jedan

⁸³ Po članku 35. Brijunske konvencije o ribolovu oduzimanje posebnih dozvola vršilo se u slučaju kaznenog djela neposrednog uhićenja optuženih ili u slučaju presude kojom se privremeno ili trajno ukida pravo ribolova unutar zona zajedničkog ribolova. *Raccolta ufficiale*, N. 281, vol. II, 1923., "Accordo fra i delegati", 1081 – 1082; Prassi italiana, 1231/3, L' incidente, Pismo ministra Ninčića Manzoniju, Beograd, 6. siječnja 1922., Internet izvor: <http://www.prassi.cnr.it>, 27. svibnja 2015.

⁸⁴ Prassi italiana, 1231/3, L' incidente, Pismo De Angelisa ministru Torrettiju, 24. veljače 1922., Internet izvor: <http://www.prassi.cnr.it>, 27. svibnja 2015.

⁸⁵ Vidi: *Raccolta ufficiale*, N. 281, vol. II, 1923., 1070 – 1087; HR-DAZD, Zbirka tiskovina, fond 386, kut. 59, br. 93.

⁸⁶ *Novo doba*, br. 316, 30. prosinca 1925., članak "Pitanje ribolova na Jadranu", 1; *Jadranska straža*, br. 9, rujan 1931., članak "Kršenje konvencija o ribolovu u Jadranskom moru", 237 – 238.

⁸⁷ *Novo doba*, br. 316, 30. prosinca 1925., članak "Pitanje ribolova na Jadranu", 1; *Jadranska straža*, br. 9, rujan 1931., članak "Kršenje konvencija o ribolovu u Jadranskom moru", 237 – 238; *Jadranski dnevnik*, br. 209, 27. kolovoza 1935., "Kome treba novo Jugoslav. društvo ribara na Jadranu", 5.

za nadzor na području južne Dalmacije.⁸⁸ Zbog svega spomenutog dalmatinski su ribari od vlasti zahtijevali veći angažman, ponajviše putem obnova ribarske flote za nadzor ilegalnog ribolova, no do pomaka nije došlo. Nezadovoljni su bili i talijanski ribari koji su smatrali kako im je na temelju Brijunske konvencije uskraćeno povijesno pravo ribolova na istočnoj obali Jadrana što je dovelo do krize unutar talijanskoga ribolovnog sektora.⁸⁹ Sve navedeno dovelo je do netrpeljivih odnosa između ribara obiju strana i nepoštivanja odredbi Brijunske konvencije. Ponovni pregovori dviju strana odvili su se početkom 1936. godine, no na njima dogovor nije postignut.⁹⁰

6. ZAKLJUČAK

Nakon završetka Prvoga svjetskog rata napeti odnosi Kraljevine Italije i Kraljevstva SHS otežavali su rješavanje teritorijalnih i demografskih pitanja na Jadranu. U takvim okolnostima pitanje ribolova moglo je biti riješeno tek nakon dogovora oko razgraničenja koji je potpisan u studenom 1920. godine u Rapallu. Konačan okvir za ribolovnu politiku Jadranskim morem postavljen je potpisivanjem Brijunske konvencije o ribolovu u rujnu 1921. godine. Taj sporazum označilo je velik pomak u rješavanju gorućeg pitanja ribolova na Jadranu. Upravno -politički rascjepkana istočna obala Jadrana na taj je način dobila zakonodavni okvir na koji su se mogle pozvati lokalne vlasti i ribari. Unatoč negodovanju talijanskih novina, talijanski pregovarači postigli su uspjeh s obzirom na posjedovani udio jadranskog teritorija. Italija je zadržala dominaciju u Kvarneru i dobila pravo nadzora i ribolova unutar Kvarnerića i Lastovskog kanala u kojima njezini posjedi nisu bili dominantni. Lastovski kanal predstavljao je važno ribolovno područje u kojem je ulov ribe doprinio lokalnoj ekonomiji, a blizina Kvarnerića i Virskog mora Zadru davala je mogućnost ribolova talijanskim ribarima u tim ribom bogatim kanalima Jadrana. Talijani su u doba potpisivanja sporazuma posjedovali značajno napredniju tehnologiju za ribarstvo, stoga im je odobreni ulazak u međuotočni prostor istočne jadranske obale puno značio. K tome su posjedovali Pulu, Rijeku i Zadar, trgovišta s velikim zaleđem koja su donosila profit gradskim vlastima i državnoj blagajni. Jugoslavenska je strana na sjeveru zadržala pravo ribolova u Vinodolskom i

⁸⁸ *Jadranska straža*, br. 9, rujan 1931., članak "Kršenje konvencija o ribolovu u Jadranskom moru", 238.

⁸⁹ *Jadranski dnevnik*, br. 9, 13. siječnja 1936., članak "Problem ribolova na Jadranu i talijanska prava na dalmatinsku obalu", 2.

⁹⁰ *Jadranski dnevnik*, br. 9, 13. siječnja 1936., članak "Problem ribolova na Jadranu", 2.

Velebitskom kanalu koji joj je s obzirom na isključivost posjedovanog teritorij po pravu pripadao. Sjeverna Dalmacija, izuzev Virskog mora i dijela Zadarskog kanala, kao i Srednja Dalmacija, ostali su rezervirani za jugoslavenske ribare. Isto je vrijedilo za južnu Dalmaciju s iznimkom Lastovskog kanala. Iako je Kraljevini SHS ostalo veliko područje za ribolov, ono je umanjeno nedostatkom kvalitetne opreme za ribolov.

Uhićenje provedeno u Maunskom kanalu u prosincu 1921. godine odražava odnose Kraljevine SHS i Kraljevine Italije nakon razgraničenja u Rapallu krajem 1920. godine. Potpisivanje Brijunske konvencije o ribolovu trebalo je biti nastavak razgraničenja između dviju zemalja, no njezino pravno tumačenje podleglo je različitim tumačenjima zemalja potpisnica. Dvojako tumačenje naišlo je na plodno tlo u kanalu između Mauna i Paga koji se nekoliko puta spominje u sporazumu kao iznimka. Maunski je kanal bio dio teritorija Kraljevine SHS, a konvencijom je uzajamno dogovoreno da na tom području pravo pregledavanja stranih brodica i djelovanja u slučaju povrede zakona imaju jugoslavenske vlasti. Prosinac je vrijeme kada Brijunsku konvenciju još nije ratificirala nijedna od zemalja potpisnica čime njezine odredbe na razini međunarodnog prava nisu imale zakonsku snagu. Uzevši u obzir da su talijanski ribari bili opremljeni za ribolov povlačnim mrežama, jasno je da im je neratificiranje sporazuma nanosilo štetu za predstojeći zimski ribolov. Dodatno opterećenje predstavljala je odredba da se pojedinom brodu koji je unutar kanala tri puta prešao dozvoljenu granicu oduzimala dozvola za ribarenje povlačnim mrežama za tekuću godinu. Sve navedeno upućuje na nestabilno uporište koje su jugoslavenske vlasti posjedovale prilikom uhićenja ribara. Ostaje upitna legitimnost pozivanja na Brijunsku konvenciju s obzirom na to da ona u vrijeme uhićenja nije bila ratificirana. Također, talijanski arhivski izvori govore o brodovima registriranim u talijanskom gradu Chioggi, stoga valja upozoriti i upitnost talijanske legitimnosti ribolova s obzirom na prava ribolova obalnog stanovništva.

Neprodužavanje konvencije i nedostatak interesa s obje strane pokazao je kako u vrijeme sklapanja konvencije nisu postojale ni volja ni mogućnosti za njezino provođenje. Na taj je način ribolovno razgraničenje na Jadranu ostalo nedefinirano pitanje koje za vrijeme postojanja Kraljevine Jugoslavije nije bilo riješeno.

Sanja REITER

MARITIME DELIMITATIONS REGARDING FISHING BETWEEN THE KINGDOM OF SERBS, CROATS AND SLOVENES AND THE KINGDOM OF ITALY THROUGH THE FISHING CONVENTION OF BRIJUNI OF SEPTEMBER 1921

SUMMARY

This paper deals with maritime delimitations in the Adriatic Sea after the signing of the Convention of Brijuni, and its connection with the incident in the Maun Channel. The first part of the article gives an overview of the most important fishing regulations since the 19th century. Upon defining the atmosphere after the First World War and the course of negotiations, the author analyses the Italian version of the agreement in accordance with the attached map. The convention was a result of several months of negotiations between the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes and the Kingdom of Italy, which were held after the Treaty of Rapallo had been signed. According to that agreement, Italy gained possession over the major part of Istria and Zadar, as well as the islands Cres, Lošinj, Lastovo, and Palagruža; this led to the overlapping of the fishing jurisdiction. Both countries sent their renowned fishing experts to negotiate, and the result of their work was the Convention of Brijuni, signed on 14 September 1921. With this convention, eastern Adriatic coast was divided into different fishing zones, basically respecting the rule of one-mile-limit for local fishermen. Due to long fishing traditions and diplomatic concessions, exceptions were made in some areas, including the Maun Channel. Three months after signing the agreement, Yugoslav authorities arrested a group of Italian fishermen who were fishing in the channel between the islands Pag and Maun. The time and the place of the incident were analysed in accordance with bilateral relations of the two states. This article relies on the Italian version of the Convention, since it was recognised as the original version in case of a dispute. Yugoslav historical sources do not reveal as much as the Italian ones. The Italian side showed a greater interest in the matter, and the incident was a subject of discussion in the Italian Parliament. Upon exchanging diplomatic notes, fishermen were released and the incident was concluded. This event is one of the examples providing an insight into complex relations between the two countries, as well as the atmosphere in which the inhabitants of eastern Adriatic coast lived during the first decades of the 20th century.

Keywords: Kingdom of Serbs; Croats and Slovenes; Kingdom of Italy; fishing; Convention of Brijuni; 1921.